

El jaciment de Vallparadís revela que les rieres de Terrassa amaguen un tresor arqueològic mai vist a Europa. Les recerques que en surtin poden resoldre diverses incògnites sobre l'evolució humana.

JORDI FERNANDEZ

Els enigmes de Vallparadís fa un milió d'anys

L'escassetat de jaciments arqueològics d'entre 500.000 i un milió d'anys d'antiguitat, a Europa, és un buit important en la història de l'evolució humana. Només la Gran Dolina d'Atapuerca (Burgos), dos jaciments d'Orce (Granada) i els italians Monte Poggiolo i Isernia-La Pineta són d'aquest període, però cap d'ells presenta el nombre de peces que s'ha trobat al jaciment de Vallparadís, al bell mig de Terrassa. Quatre mesos d'excavacions han permès trobar, a la ciutat del Vallès, moltes més peces d'indústria lítica (9.000) i fauna (4.000) que dècades d'excavació en els esmentats jaciments d'Espanya i Itàlia.

Això converteix el jaciment de Vallparadís en una oportunitat única per reconstruir aquest període, ja que aportarà molta informació dels homínids i la fauna que els envoltava en una època situada entre els 700.000 i el milió d'anys d'antiguitat. Tot i que no s'ha trobat cap resta òssia dels humans que habitaven el Vallès, hi ha molts indicis que permetran saber com vivien. Ho explica Kenneth Martínez, doctor en Prehistòria de la Universitat Rovira i Virgili i un dels quatre directors del jaciment de Vallparadís: "Hi ha jaciments amb restes humanes, com ara el de Ceprano (Itàlia), que no aporten cap informació sobre la forma de vida d'aquell individu. Al de Vallparadís, en

canvi, trobem tota la informació sobre els homes, però cap resta dels seus ossos. De moment."

L'absència de restes humanes és lògica en un dipòsit fossilífer com el de Vallparadís, que s'ha anat formant amb el fang que, anualment, el riu deixava sobre les ribes quan se'n sortia. Aquest fenomen era cíclic i, lògicament, no sorprenia animals o homínids vius. El fang cobria les restes d'animals morts, d'excrements, d'eines abandonades i d'ossos rosegats. I els conserva en bones condicions, segons explica Joan Garcia, un altre dels directors del jaciment i també doctor en Prehistòria de la Rovira i Virgili: "El fang permet una bona conservació dels ossos i d'altres coses: fins i tot trobem els excrements fossilitzats de hienes que havien menjat ossos, el que anomenem copròlits."

L'origen del jaciment, els sobtats vessaments del riu, marquen una altra característica de Vallparadís: la gran quantitat de registres que s'hi han acumulat i, en conseqüència, la informació que se'n pot inferir. "Com a mínim

—explica Kenneth Martínez— tenim un cicle anual i això ens dóna moltíssima resolució: ens permet, fins i tot, construir escenes concretes, com ara la caça d'un animal.”

Comparat amb la informació que poden aportar coves, com la d'Atapuerca, Terrassa és un paradís. Les coves són ambients tancats i l'acumulació de sediments és lenta i molt minsa, de manera que 50.000 anys poden estar concentrats en una capa de sediments molt prima: per això és tan difícil destriar uns ossos dels altres i descriure la relació entre ells. Per contra, destaca Martínez, “a Vallparadís, l'acumulació va ser ràpida, però ofereix molts més registres acumulats: això vol dir que hi vivien molts animals i molt humans, en els moments en què es van produir aquests desbordaments.”

Kenneth Martínez i Joan Garcia defensen que tot això fa de Vallparadís un jaciment cabdal per entendre l'evolució humana i reclamen que Terrassa i el Vallès esdevinguin “el centre de debat europeu des d'on es reconstrueixi l'evolució humana al llarg de l'últim milió d'anys”. A Terrassa, diuen, “s'ha de fer un Museu, però no solament per ensenyar les restes de Vallparadís, sinó perquè es faci investigació i es desvelin les incògnites que afecten el gènere *Homo* durant 500.000 anys.” L'objec-

La fauna

Encara és molt recent el descobriment de Vallparadís per establir totes les espècies que habitaven l'indret fa uns 800.000 anys. En particular seria precipitat definir els micromamífers, sobretot rosegadors, que el poblaven, ja que els fòssils s'han de descriure amb paciència i precisió. Els ocells i rèptils, dels quals n'hi ha menys restes, també s'hauran de catalogar amb temps. Els grans mamífers, en canvi, són més fàcils de distingir pels paleontòlegs experts. David Alba, director, amb Josep Aurell, del jaciment de Vallparadís pel que fa a fauna, avança que “la principal activitat biològica és atribuïble a l'acció de les hienes”. No s'ha trobat cap os d'aquest animal carnyaire però la seva presència la delaten clarament els excrements fossilitzats o copròlits. Sí que s'han trobat, en canvi, restes d'ungulats: cavalls i un rinoceront antic, de l'espècie *Stephanorhinos*. També hi ha fòssils d'un proboscidi, tot i que, ara per ara, és difícil avançar si era un elefant o un mamut. També hi havia hipopòtams antics, ja extingits, i unes quantes espècies de cérvols, un de talla normal i un altre de gegant. Alba assegura també que és evident la presència de carnívors: un ós, dos fèlids —un linx i un fèlid gran sense identificar—, un llop de l'època i les hienes.

tiu final, diuen, ha de ser “reconstruir tota l'evolució humana a Europa”.

Font de noves recerques. El jaciment que ara s'ha trobat —com a conseqüència de les obres d'una estació de Ferrocarrils de la Generalitat— no és un cas aïllat. Al mateix torrent de Vallparadís, molt a prop, ja es van trobar restes de fauna fòssil fa uns anys, quan una altra obra pública va obrir una excavació. Això indica que tota la riera

de Vallparadís i, molt probablement, les altres rieres de Terrassa amaguen un tresor arqueològic de gran interès per a la interpretació de l'evolució humana. El que s'ha fet en els últims mesos, des que al juliol es va descobrir el jaciment, és simplement excavar, recollir i classificar les peces que s'hi troben. Ara comencen els treballs de recerca que poden resoldre diverses incògnites sobre qüestions clau de l'evolució, com ara l'expansió dels primers

A l'esquerra, una recreació artística de la riera de Vallparadís, amb un campament d'hominids a la ribera, tal i com revelen les restes trobades a Terrassa. A dalt, una altra escena reconstruïda, segons les restes d'ossos trobats: van ser rosegats, primer per hienes i després per humans.

A dalt, un arqueòleg desa una mostra de copròlit, un excrement fossilitzat. A sota, una eina de dues peces que es feia servir per esquarterar. Per primer cop s'han trobat les dues peces (la petita és per fer el treball més còmode) en un mateix jaciment.

homínids per Europa, la seva capacitat d'adaptació i la seva cultura: quin tipus d'eines feien? Amb quins materials les feien? Tenien armes? Eren carronyers?

Algunes de les preguntes principals sobre l'evolució humana, continuen referint-se a allò que va convertir l'espècie en un ésser tan adaptable que, ràpidament –en termes prehistòrics–, va poder sortir del seu hàbitat i del continent africà. Encara ara els nostres parents, els ximpanzés, viuen en un hàbitat molt concret, el mateix on eren quan els primers homínids van deixar el seu.

Totes les teories, fins fa poc, defensaven que els homínids no havien ocupat mai l'Europa mediterrània de manera estable i extensa. Atapuerca i Orce van començar a desmuntar aquest mite, però alguns científics encara minimitzaven la seva importància i qualificaven aquests indrets de casos aïllats. Però la quantitat d'eines trobades a Vallparadís fan pensar que la població era important i això implica una bona adaptació al territori.

Al mateix temps, Vallparadís reforça la teoria que Atapuerca no era un cas excepcional. "Això vol dir –afegeix Martínez– que els homínids s'havien

adaptat a climes molt diversos, com el del Vallès, que podia tenir una temperatura benigna, però també el d'Atapuerca, que, situada a la Meseta, ja tenia un hivern molt rigorós. Enfrontar-se a les estacions més càlides i a les més fredes sense el foc –que encara no dominaven– no és tan senzill”.

Les recerques haurien d'aclarir diversos punts foscos sobre la capacitat cultural d'aquells homínids. Fins ara, a Vallparadís no s'han trobat armes, però sí eines per esquarterar els animals. Caldria saber com els mataven. “De segur que actuaven en grup, que la capacitat de treballar en equip era aprofitada –argumenta Joan Garcia– però cal demostrar-ho.”

Els materials amb què fan les eines són simptomàtics del grau d'evolució dels homínids. La indústria lítica –de pedra– localitzada fins ara és, segons Garcia, molt semblant a l'africana, datada dos milions d'anys abans (és a dir, fa 2,7 milions d'anys): “Ens recorda molt la indústria d'Olduvai i Swartkrans, de mida molt petita.

Vallparadís, però, pot amagar dues sorpreses sobre les eines que s'utilitzaven fa 800.000 anys. D'una banda, hi ha motius per esperar que, a nivells més baixos que els excavats fins ara, s'hi puguin trobar eines de pedra. En el veí jaciment de Can Guardiola, en la mateixa riera, s'hi va trobar fusta ben conservada. Per tant, si hi ha eines de fusta, s'haurien pogut conservar en bon estat.

D'altra banda, s'hi han trobat ossos que semblen treballats, però encara és molt agosarat dir que són obra dels homínids, ja que podrien haver estat rosegats per les hienes. Kenneth Martínez explica que caldrà una bona recerca sobre els trets característics dels ossos rosegats per les hienes. La notícia que els homínids treballaven l'os fa 800.000 anys seria revolucionària. Fins ara el treball regular i repetitiu dels ossos per part d'humans s'ha datat fa només 40.000 anys. De moment, doncs, les presumptes eines d'os són només una línia de recerca que caldrà fomentar. Demostrar-la, evidentment, seria indicativa d'una cultura molt més desenvolupada de la que avui s'atribueix als contemporanis dels habitants de Vallparadís, l'*Homo antecessor* d'Atapuerca.

Alex Milian